

УДК 339.137.2

Павлішина Н.М.¹, Кузнецов Д.Д.²¹ доц. НУ «Запорізька політехніка»² студ. гр. БТЕ-1113сп НУ «Запорізька політехніка»

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ РИНКОВОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Аналіз підходів до визначення ринкової конкуренції є важливим аспектом як із позиції теорії так і з позиції практичної діяльності, оскільки конкуренція є основним рушієм розвитку економіки, інновацій та забезпечення ефективного розподілу ресурсів. Визначення її сутності та характеру дає змогу зрозуміти, які механізми керують ринковими процесами та як взаємодіють різні учасники економічної системи. Розуміння конкурентних відносин дозволяє підприємствам оптимізувати свою стратегію, а державі – формувати ефективну політику для підтримки справедливої конкуренції, зниження бар'єрів для входу на ринок та запобігання монополізації.

Слово «конкуренція» походить від латинського слова «competition» та перекладається як «суперництво». Саме це і покладено у основу більшості визначень цієї економічної категорії.

Закон України «Про захист економічної конкуренції» позначає конкуренцію як «змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку» (Стаття 1) [4].

Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» визнає наявність недобросовісної конкуренції та визначає її як «будь-які дії що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності» [5].

Сьогодні теорія конкуренції значно більш розвинута, однак різні школи розвивались різними шляхами, що призвело до формування трьох підходів до визначення конкуренції які подані на рисунку 1. У використуваному контексті «підхід» це спосіб або метод, яким розглядається / аналізується певне явище. Таким чином різні підходи до конкуренції описують різні способи інтерпретації поняття «конкуренція» та принципи її функціонування. Розглянемо існуючі підходи детальніше:

- поведінковий підхід. Історично перший, був пов'язаних із формуванням пріоритетів. Основною метою діяльності будь-якого промислового підприємства є отримання прибутку. Це об'єктивна

необхідність яка забезпечує умови для подальшого розвитку. Тож поведінковий підхід відбивав тогочасну реальність яка була орієнтована на заробіток через задоволення потреб споживача. В рамках цього підходу формували основи стратегії конкурентної боротьби, обирались методи, виявлялись мотиви цінові та нецінові, увага приділяється покращенню якості;

Рисунок 1 - Концепції ринкової конкуренції (складено автором на основі [1; 2, с. 77; 3, с. 9; 6])

- структурний підхід став логічним продовженням попереднього, проте варто відмітити, що низка компаній до сих пір зосереджена на поведінковому. У межах цього підходу акцент змістився від боротьби із безпосередніми суперниками всередині галузі (визначення їх сильних та слабких сторін, розроблення адекватних дій реагування) до аналізу умов які дозволять отримати конкурентну перевагу. Аналізуються такі складові як тип товару (однорідний чи гетерогенний), рівень концентрації ринку, наявність та «висота» бар'єрів для входу тощо. У межах структурного підходу актуалізується поділ ринку за типом конкуренції. Промислові підприємства більше орієнтуються на використання системного підходу розглядаючи підприємство як єдине ціле, врахування як поточного стану ринку так і його тенденцій, пошук та створення нових можливостей, забезпечення гнучкості менеджменту;

- функціональний підхід акцентує увагу на інноваціях в усіх сферах. За даного підходу промислове підприємство змінює свою поведінку на більш інноваційну, підвищується увага до менеджменту, особливого значення набуває мотивація до інновацій (від виробництва товару до післяпродажного обслуговування), розвивається інфраструктура тощо. Функціональний підхід актуалізувався у наш час оскільки промислове підприємство має визнати що будь-яка потреба може бути задоволена різними товарами, а отже конкуренція вийшла за межі видової.

З огляду на різноманітність підходів до визначення ринкової конкуренції, важливо враховувати їх різні аспекти – від класичних моделей до сучасних уявлень про цифрову економіку та нові форми бізнесу. Зрозуміле й узгоджене трактування конкуренції дозволяє формувати ефективні стратегії для підприємств і урядів, сприяючи розвитку справедливого ринку та досягненню економічного зростання. Інтеграція теоретичних та практичних підходів до конкуренції є ключем до забезпечення стабільного економічного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Венгер В.В. Конкуренція в ринковій економіці: генезис теоретичних концепцій. *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3623> (дата звернення 30.09.2025)
2. Волик С. В. Конкуренція: наукові підходи до визначення при побудові систем управління конкурентоспроможністю підприємств. *Економічний простір*. 2023. № 188. С. 73-78. URL : <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/handle/123456789/11842> (дата звернення 01.10.2025)
3. Дикань В.Л., Боровик Ю.Т., Полякова О.М., Чорнобровка І.В. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Конспект лекцій. Харків: УкрДАЗТ. 2008. Ч. 1. 45 с. URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/8462/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf> (дата звернення 03.10.2025)
4. Закон України «Про захист економічної конкуренції». № 2210-III, від 11.01.2001 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення 09.10.2025)
5. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» № 236/96-ВР від 07.06.1996 р. *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 09.10.2025)
6. Остапенко А. В. Концепції і моделі ринкової конкуренції у сучасній економічній теорії. *Наукові праці МАУП*. 2011. Вип. 2 (29). С. 122–126. URL: https://journals.maur.com.ua/journal/29_2011/13.pdf (дата звернення 10.10.2025)